

MAGYAR

TÁNCOK

Lehet-e ma magyar táncokról beszélni, amikor még a legeldugottabb falucskában is néger zenére ugrabugrál a fiatal-ság?

Pedig milyen szép, daliás táncaink voltak!

A régi magyarok életének minden mo-zzanatát a keresztelőtől a temetésig tánc kísérte, azért is nevezték őket „táncos magyarok”-nak. Őseinkről mintegy hat-van táncnév maradt ránk. A magyar nép fejlett ritmusérzéke más nemzetbe-liekkel szemben különösen kitűnik a ka-tonáknál. A falusi fiatalság mindig min-den alkalmat felhasznált, hogy táncolhas-son. Voltak téli, nyári, farsangi, vásár-napi, lakodalmas, arató-, fonómulatá-gaik. Ezeket általánosan „tánc”-nak ne-vezték. A táncbahívásnak többféle módja volt. A legény a leányt magához intette, illetve szólította, esetleg zsebkendőjét vagy kisujját nyújtotta oda neki. Az Al-földön szokás volt a leányt erővel táncba huzni.

A magyar néptánc délceg, egyenes test-fartásu, előbb lassu, majd frissütemű, könnyed mozgás. Komolyságára jellemző, hogy inkább férfhoz, mint fiatal legény-kéhez illik s hogy gyakran nő nélkül is eljárták. A lassuban először csupán ké-szülnek a tánera, majd lejtve, később szökellve lépegetnek. A gyorsban már ug-rálnak, bokáznak, jobbra-balra peregnek s végül forognak a párok. A régi magyar tánénál a férfiak még meleg időben is fejükön tartották süvegüket és azt moz-gás közben gyakran félreacsapták.

Általában azt tartották, hogy a tána-hoz piros csizma illik.

„Piros csizma táncba való, sárga csizma sárba való” — mondja a nóta. A ma-gyar tánchoz azonkívül elengedhetetlen volt a sarkantyú, még pedig minél na-gyobb taréju sarkantyút viselt, annál büszkébb volt a viselője.

A legény szabadon levő kezében boros-kupát vagy füveget tartott s azt tánc köz-ben többször táncosnőjére köszöntötte.

Réthy Pirkkel Marian : magyar
táncok, ism. Nyákelet
1924 (Vol. IV) P 69

Karsavina Tamara : H. dances
Hung. Quarterly 1939
autumn 548-550

Hagyományosak a táncot kísérő tánc-
szók vagy kurjantások, amelyek közül a
legismertebbek: — *Csak szívesen!* — *Ez
az élet gyöngyélet!* — *Sohase halunk
meg!* — *Busuljon a ló!*

Voltak táncversek is, például: „*Félre
tőlem bubánat, Buzát vágok, nem nádat!*“
— vagy: „*Kicsi nekem ez a ház, Kirugom
az oldalát!*“

Őseink az evés előtti táncot illetlennek
tartották: „nem illik étel előtt a tánc.“
A babonások viszont a reggeli s a pén-
teki táncot tartották veszedelmesnek. Ezt
több közmondás is bizonyítja.

Legrégibb magyar táncaink voltak a
fegyvertáncok. Ezeket táborozások alkal-
mával, vagy győzelmes csaták után ki-
zárólag férfiak járták.

A népi lassuból származott a nemesi
lassu magyar, melyet később palotásnak

Verbunkos tánc dudaszóra

neveztek. Mint kizárólag udvari táncot, már a XV. században ismerték.

Az akkor divatos külföldi táncoknál gyorsabb ütemű és elevenebb mozgású volt. Az eleje csupán sétából állott és ezért idősebb urak és hölgyek is eljárták. E táncnak egyik figurája volt a bokázó, ugynevezett magyar szőlő, melyet egy-egy ifju magában járt el.

Egykoru krónikások szerencsétlen királyunk, II. Lajosról feljegyezték, hogy „táncol egész éjjel.” Azért kapta a „táncos” elnevezést. Udvarában a zenészek elég nagy tekintéllyel bírtak és fizetésük akkora volt, mint a káplánoké. II. Lajos udvari káplánja írja, hogy a gyászosvégű mohácsi ütközet után Szapolyai György

e szavakkal támadt a menekülő királyra:

— Táncos király, tönkretetted Magyarországot!

Oláh Miklós 1530-ból eredő feljegyzése szerint Miskolc város arról volt híres, hogy lakói nagyon szerettek táncolni. Sokat beszéltek a „miskolci tánc”-ról és a „táncos miskolciak”-ról.

A népi táncok jellege természetesen vidékek szerint változott.

Szeged környékén járták az ugynevezett kutyakopogót. A lányok is patkót verettek lábbelijökre s az a táncnál olyan erősen kopogott, hogy a kutyák szétfutottak tőle. Régi szegedi lakodalmaikon láncot húztak át a mestergerendán és azzal fékezték meg a rendetlenkedőket. A táncotól huzódó legényeket a vőfély így fenyegette: Tánc, vagy lánc!

A kállai kettős a Szabolcs vármegyei Nagykálló községből ered. A törökvilágban ugyanis a nagykállói várórség néhány török rabot pálcás hajduk ütlegetése mellett zeneszóra táncoltatott s e keserves táncot nevezték el a törökök kállai kettősnek. Egy másik monda szerint a kállói vár börtöncelláinak alja éles lécekkel volt kipadlózva s a mezítlábos rab fájdalomában táncolt, azaz hol az egyik, hol a másik lábát kapta föl.

Az erdélyi csüddöngölő nevét onnét

Táncoló kuruc katona

nyerte, hogy a székely fiatalság szívesen táncolt csűrben s az újonnan épült csűr földjét táncsal szokták ledöngöztetni, hogy a gabona csépléskor bele ne verődjék. A sokfigurás csüördögölő részben férfiszólból áll és tempója a mai lassu és friss csárdás között van.

Rége óta alföldi parasztlakodalmakon szokásos volt az úgynevezett rostatánc. A lakodalmi asztalra rostát tettek és a vőfély a menyasszonnyal táncolva így kiáltott fel:

— Eladó a menyasszony!

Aki a menyasszonnyal táncolni akart, pénzt dobott a rostába:

— Enyém a menyasszony!

Végre a vőlegény nagyobb pénzösszeggel váltotta meg a menyasszonyt s vele fejezte be a táncot.

Szabolcs vármegyében menyasszonytánc után fegyveresőrtetve és trombitálva legények jöttek a mulatók közé. Fakardon koszorút hoztak magukkal. Versmondás és móka után a vőlegény a kardon levő koszorút pénzzel váltotta meg.

Ami a zenét illeti, nagyon valószínű, hogy a magyarok már az őshazából magukkal hozták a sipot, dobot és hegedűt. Utóbbi hangszer a magyar tánczenében vezető szerepet játszott. Az akkori hegedűt kézzel pengették, mint a tamburát. A cimbalom és a duda csak a XVI. század óta szerepel.

A cigányok állítólag a XV. században, Zsigmond király uralkodása alatt Hindosztánból vándoroltak be hazánkba. Itt tanulták meg a hegedülést és később a cimbalmozást. A XVI. századbeli lakodalmon, keresztelőkön és egyéb ünnepélyeken az ő zenéjük mellett vigadtak ősünk.

Erdélyi főúri körökben divatoztak régente a jelképes táncok. Ilyen volt a süveges tánc. Egy ifjú, díszes süveget tartva kezében, először egyedül táncolt, majd felkért egy leányt és tánc közben addig csalogatta a süveggel, míg az elkapta tőle. Erre a táncos visszament a helyére, míg a leány büszkén magasra tartva a süveget, egy-kettőt fordult egyedül. Azután egy másik ifjút szólított fel, hogy vegye el tőle a süveget. Hazánkban a süveg volt a férfi hatalmának jelképe s ez a tánc a férfi és a nő vetélkedését jelképezi, hogy ki az ur a háznál? A süveges táncot Bethlen Miklós kancellár és Apor Péter is emlegetik emlékirataikban.

Az egerestánc olyanféle volt, mint a kinn a bárány, benn a farkas. A lapockás táncban táncolva kergetőztek és akik a lapockával, az evezőforma nyeles faeszközzel megütöttek, az vette át a lapockát.

Játékos táncok voltak még a párnás-, tapsos-, boszorkány-, daru-, farkas-, róka- és szarkatánc is.

A régi magyar uri társaságban, külö-

nösen Erdélyben legtöbbet lakodalmakon táncoltak, mégpedig nemcsak az esküvő napján, hanem leányházban, háztüzlátás-kor, kézfogáson és a lakodalom után is.

Érdekes, hogy hazánkban éppen a legnehezebb időkben, a török uralom és a szabadságharc alatt táncoltak a legtöbbet. Nagy táncos hírében állt Thököly, Imre, a „kuruc király” is. A magra és felesége, Zrínyi Ilona névnapját rendesen zenével és táncsal ünnepelte, s még táborozása közepette is táncolt.

A XVIII. században vette kezdetét hazánkban a lovaskatona verbuválása. Ezen időből származik az ugynevezett verbunkós tánc, mely nem más, mint néplassúnak katonai formája. Később Berzsenyi Dániel nevezte el toborzónak.

A táncosok katonás rendben vonultak fel, elől ment a strázsmester a fémzett piros bugyellárisal, utána a káplár s a toborzócsapat. Körbeálltak, középen az előtáncos, a káplár. Először lassan összevágón lépkedtek, majd helyben bokáztak s nagy sarkantyupengéssel, tapsolással, zajos közbekiáltásokkal, ujjongással és dallal megindult a tánc.

Amikor Simonyi őbester huszárai Párisba bevonultak, a huszárok toborzó-tánca annyira megtetszett Sándor orosz cárnak, hogy a verbunkos káplárnak, Kakas Miskának száz aranyat adott.

A magyar tánc és viselet mindenkor rendkívül tetszett az idegeneknek, mint ezt újabban a Gyöngyösbokréta nagy sikere is bizonyítja.

Külföldi vendégeink néha tüzes cigányzene mellett el is járják a csárdást. De hiába: a magyar tánc csak magyar embernek való.

Madarassy Erzsébet.

